

Ի. Ն. ՅԱՎՈՂՅԱՆ, ՅԵՎ. Զ. ՍՈՒԻ, ԲՈՐԽԱՆ

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՅՔԱՐԵԼ
ԴԻՋԵՆՏԵՐԻԱՅԻ ԴԵՍ
ԳՅՈՒՂՈՒՄ

ԿԵՆՏԱԿԱՆ
ՅԱՐԵՎԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
1933

Ի.Ն. ՅԱԿՈՎԼԵՎ, ՅԵՎ. Ֆ. ՅՈՒ. ԲԵՐՄԱՆ

616.935

3

ԱՅՈՒԳՎՈՐ Է 1981 թ.

ԻՆԶՊԵՍ ՊԱՅԲԱՐԵԼ
ԴԻԶԵՆՏԵՐԻԱՅԻ ԴԵՍ
ԳՅՈՒՂՈՒՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵՎԱՆ

ՀԱՍՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

1938

ԳԻՋԵՆՏԵՐԻԱՆ ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՎԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ Ե

Ամառ ժամանակ և աշնան սկզբին հաճախ
յերևան են գալիս սուր ստամոքսա-աղիքային
հիվանդությունների դեպքեր, Լինում են նաև
դիզենտերիայի կամ արնալուծի դեպքեր:

Իրդենտերիան սուր վարակիչ հիվանդու-
թյուն է, վորն ախտահարում և գլխավորապես
հաստ աղիքները: Այդ հիվանդությունը կարող
է լայնորեն տարածվել, յեթե նրա բնկումները
վերացնելու համար տեղերում իր ժամանակին
յնպանդուն միջոցների չգիմեն:

Իրդենտերիայի բնկումները կտրում են
հիվանդացածներին աշխատանքից և բանվորա-
կան ձեռքերն զբաղեցնում հիվանդներին խնա-
մելու և նրանց տեղավորելու հոգացողությամբ:

Իրան պետք է ավելացնել և այն, վոր դի-
զենտերիայից մահանալու դեպքերը բավականին
զգալի յեն, մահառանդ յերեխաների մեջ, վոր
այդ հիվանդության յուրաքանչյուր դեպք հի-
վանդացածի ընտանիքին մեծ անհանգստություն
է հոգս և պատճառում:

Պարզ ե, թե ինչքան կարեւոր ե իր ժամանակին կիրարկել բոլոր միջոցները դիզենտերիայի յերևան դալը կանխելու, կամ արդեն յեղած հիվանդությունների բուժումները լիկվիդացիայի յենթարկելու համար:

Դիզենտերիայի նկատմամբ առողջապահական որդանների ձեռք առած միջոցները վճռական հաջողության չեն հասնի, յեթե գյուղխորհուրդներն ու կոլտնտեսությունների վարչությունները, խորհանտեսությունների և ՄՏԿ-ների դիրեկցիաները, կոլտնտեսային և բանվորական հասարակայնության հետ շոգնեն այդ միջոցները կյանքում կիրառելու համար:

Առամոքսա-աղիքային վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարելու համար, դիզենտերիայի դեմ պայքարելու համար հսկայական նշանակութուն ունի խորհրդային, տնտեսական և հասարակական կազմակերպությունների մրցատական հազացողությունը բնակավայրերի բարեկարգության ու մաքրության մասին, ոչխատավորների լավորակ խմելու ջուր մատակարարելու մասին, հասարակական սննդի հիմնարկներում և առևտրական ցանցում մաքրություն պահպանելու մասին:

Դիզենտերիայի դեմ մղվող պայքարում փոքր դեր չի խաղում նաև լավ դրված սանիտարական — լուսավորական աշխատանքը՝ ազգաբնակչության մեջ սանիտարական գիտելիքներ տարածելը և ունակություններ զարգացնելը:

Դիզենտերիան լուրջ հիվանդությունն է՝ նա քայքայում է հիվանդի ուժերը: Հիվանդը կորցնում է ախորժակը, նա տաքություն և լուծ է ունենում:

Լուծը լինում է որական մի քանի անգամ — սկզբում հասարակ, իսկ հետո՝ արյունալի: Դուրս գնալու ցանկությունն ավելի ու ավելի հաճախակի յե դառնում, իսկ կղանքը դառնում էլ ավելի արյունոտ: Մի քանի որվա ընթացքում հիվանդը սաստիկ հյուծվում է և հաճախ, ինչպես արդեն ասվել է, մահանում է:

Պետք է հիշել, վոր դիզենտերիան չափազանց վարակիչ հիվանդությունն է:

Յուրաքանչյուր վարակիչ հիվանդություն առաջանում է հատուկ մանրագույն կենդանի — յակից — հիվանդածին միկրոբից:

Դիզենտերիան նույնպես առաջանում է հատուկ միկրոբից: Յերբ օյդ միկրոբներն ընկնում են մարդու աղիքների մեջ, այնտեղ սկսում են բազմանալ և վարակված մարդը մի քանի օրից հետո հիվանդանում է:

Դիզենտերիայի վարակի աղբյուրը հիվանդ մարդն է, նրա կղանքը: Այն բոլոր առարկաները, վորոնց վրա ընկնում է հիվանդի կղանքը, կարող են փոխանցել վարակը, ինչպես՝ հողը, վորի վրա դուրս է նետված կղանքը. ջուրը, վորի մեջ ընկել է նա, հիվանդի իրերը, որինակ՝ նրա սպիտակեղենը, ամանը, հիվանդի կկոտոտած սննդամթերքները և այլն:

Դիզենտերիայի վարակը բակից տարածվում է մարդկանց ու կենդանիների վոտքերի միջոցով, յեթե բակը կեղատոված է հիվանդի կղանքով: Վարակը տարածում են նաև ճանճերը՝ ուղղակի հիվանդի կղանքից և իրերից:

ԳԻԶԵՆՏԵՐԻԱՑՈՎ, ՀԻՎԱՆԴԻ ԽՆԱՄՔԸ

Եթե հիվանդին շրջապատողները նախադադուշական միջոցները չպահպանեն, կարող են վարակվել նրանից: Իսկ յեթե նրանք այդ միջոցները պահպանեն, կարելի յե կանխել հիվանդությունը:

Ստամոքսա - աղիքային խանգարումների յուրաքանչյուր դեպքի ժամանակ (ցավեր, վորովայնում, սրտախառնոց, փսխում, լուծ) չպետք է ուտանել և բարձիթող անել հիվանդությունը, պետք է ամիջապես դիմել բուժոգնության:

Լուրջ հիվանդութիւնն անուշադրութեան մատնելու զեպքերում նույն իսկ բուժման լավագույն միջոցները չեն կարող մեծ ոգնութիւն ցուլց տալ հիվանդին: Այդ պատճառով, այն հիվանդները, վերոնց հիվանդութիւնը բարձրից և արված, հաճախ մեռնում են:

Վաղ մի զեպքում չպետք է հրաժարվել արնալուծով հիվանդներին հիվանդանոցում տեղափոխելուց: Այնտեղ հիվանդին ավելի լավ են խնամում ու բուժում, քան տանք: Բացի դրանից, հիվանդանոցում ավելի լավ միջոցներով են վոչնչացնում այն վարակը, վորն արտազատում է դիզենտերիայով հիվանդը:

Յեթն հիվանդը տանն է մնացել, ապա նրան խնամող անձինք պետք է հետևեն մարմնի, առանձնապէս ձեռքերի, սպիտակեղենի և հագուստի մաքրութեանը:

Նույն իսկ հասարակ լուծով հիվանդների սպիտակեղենը լվանալուց առաջ պետք է լավ յնժ տալ մոխրաջրի մեջ, քանի վոր յնի տալն սպանում է վարակին: Անհրաժեշտ է ջրի մեջ յիռացնել նաև հիվանդի գործածած ամանները:

Հիվանդին խնամելիս պետք է հազնել մաքուր խալաթ կամ գոգնոց: Այդպիսի խալաթը կամ գոգնոցը նույնպէս պետք է վարակազերծել լվանալուց առաջ:

Քանի ղեռ հիվանդը տանն և, նրա կղանքը, նախ քան արտաքնոցը լցնելը, պետք է անպայման վարակազերծել: Դրա համար նրա վրա լցնում են 10—տոկոսանոց քլորակիրի լուծույթ կամ 5—տոկոսանոց լիզոլի լուծույթ այնպես, Վոր կղանքը ծածկվի լուծույթով, և թողնում են $2\frac{1}{2}$ —3 ժամ: Այն անոթը, վորի մեջ դուրս ե գնացել հիվանդը, անհրաժեշտ և միշտ ծածկած պահել:

Մեռածի ազգականները վերջին հրաժեշտի ժամանակ յերբեմն համրուրում են ղիակը: Այդ վերին աստիճանի վտանգավոր սովորություն և: Արնալուծից, ինչպես և ուրիշ վարակիչ հիվանդություններից մահացածների մաշկի վրա կարող և վարակ լինել:

Վտանգավոր և նաև հոգեհացի սովորությունը:

Նախ և առաջ, մեռածի ազգականները, թաղման հետ կապված իրարանցումի մեջ ընկած, բոլորովին չեն վարակազերծում կամ անփութ կերպով են վարակազերծում վարակիչ հիվանդությունից մահացածի բնակարանն ու իրերը:

Յերկրորդ՝ հոգեհացի հավաքված մարդիկ չվարակազերծված կամ վատ վարակազերծված բնակարանում և մեռածի չվարակազերծված իրերի մեջ կարող են հեշտությամբ վարակվել:

Վոչ մի ղեպքում հոգեհաց չպետք է տալ
այն մահացածների առթիվ, վորոնք մեռել են
այնպիսի հիվանդությունից, ինչպես ղիզենտե-
րիան եւ յերբեք չպետք է գնալ հոգեհացի:

Զպետք է թույլ տալ նաեւ կրօնական արա-
րողություններ կատարել հիվանդի անկողնի
մոտ:

ԴԻՋԵՆՏԵՐԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Մաքրություն պահպանելն ամենազլխավոր
միջոցներից մեկն է ընդհանրապես վարակիչ հի-
վանդությունները և մասնավորապես ղիզենտե-
րիան կանխելու համար:

Այնտեղ, վորտեղ մարդիկ ընտելացել են
կեղտին և հոգ չեն տալիս մաքրության մա-
սին, այդպիսի տեղերում լայն ասպարեզ կա
ամեն տեսակի վարակի համար, վորովհետեւ կեղ-
տատված առարկաների վրա միշտ ել մեծ քանա-
կությամբ հիվանդածին միկրոբներ են գտնվում:
Այդ պատճառով յուրաքանչյուր աշխատավոր
իր առորյա կյանքում պետք է մաքրություն
պահպանի:

Ստամոքսա-աղիքային վարակիչ հիվան-
դությունների, այդ թվում նաեւ ղիզենտերիայի

դեմ պայքարելու դործում հսկայական նշանակութիւն ունի սննդի և ջրի մաքրութիւնը:

Իրզինտերիան կանխելու համար մենք խորհուրդ ենք տալիս հետեւյալն անել.

1. Ուտելուց առաջ սապոնով անպայման լվանալ ձեռքերը, վորպէսզի մաքրվի այն կեղտը, վորի մեջ կարող է վարակ լինել:

Զմոռանալ սապոնով լվանալ ձեռքերն ամեն անգամ արտաքինոց գնալուց հետո:

2. Զխմել հում ջուր վոչ խորը, հեշտ կեղտոտ վոզ ջրհորներից, լճակներից, գետերից և ուրիշ բաց ջրամբարներից: Տվյալ վայրում ստամոքսա-աղիքային խանգարումներ լինելու դեպքում առնաստակ հում ջուր չգործածել, այլ միայն յեռացրած ջուր գործածել: Զխմել վոչ մի, այսպէս կոչված «սուրբ» ջուր: Նկատված է, վոր արնալուծով հիվանդանալու դեպքերը հաճախ յեկեղեցական տոներից հետո յեն լինում: Այդ տոների ժամանակ վոմանք խմում են չյեռացրած «սուրբ» ջուր, վորը շատ հաճախ վարակված է լինում զանազան միկրոօրգանիզմով, իհարկէ, հեշտ է նաև արնալուծով վարակվել:

3. Զկեղտոտել խմելու ջրի սկզբնատեղիքը՝ ջրհորները, աղբյուրները:

Նրանց մոտ լվացք չանել, կեղտոտ դուշլերով

ջուր չվերցնելու Զրհորներից ջուր հանելու համար դորժածել հասարակական մաքուր դույլը:

Զրհորները չողտադորժել նրանցում բիդոնով կաթ սառցնելու համար: Անասնաբուհերից բիդոնին կպած կեղտը կեղտոտում և ջուրը, վորն ալյալիսով վարակի բուն և դառնում:

4. Ուտելիքի մեջ չգործածել կեղտոտված բանջարեղեն ու մրգեր: Մաքրել նրանց կպած հողի, տերևների մասնիկները և ալյն: Ուտելուց առաջ բանջարեղենն ու մրգերը լավ լվանալ յեռացրած ջրով:

5. Ուտելիքը, ջուրը, ինչպես նաև ուտելու և խմելու համար յեղած ամանները պաշտպանել ճանճերից ու ուտիճներից (таракан), վորոնք կարող են կեղտոտել և վարակել սննդամթերքներն ու ջուրը: Մննդամթերքներն ու ամանները պահել լավ փակվող պահարաններում: Ամանները մաքուր պահել:

6. Նախ քան կովերի (կամ այծերի) կթելուն անցնելը՝ խնամքով լվանալ ձեռքերը սապոնով, ինչպես նաև լվանալ անասունի կուրծքը: Այլապես կեղտոտված ձեռքերից կամ կրծքից կարող և վարակ ընկնել կաթի մեջ:

7. Յեթն հաստատ համոզված չեն, թե կաթը միանգամայն մաքուր և, պետք և այն ողտադորժել յեռացրած վիճակում:

8. Վոչ մի գեպքում կաթի ըրդոնով արտաքնոց չմտնել, ինչպես յերբեմն անում են քաղաքում կաթ ծախող կանայք: Այդ գեպքում վարակը հեշտությամբ կարող և անցնել կաթին:

9. Մաքուր պահել բնակարանը և նրա շրջապատի տարածությունը: Աղբը, թափթփուկները չչարտել՝ վորտեղ պատահի, կեղտաջուրը չթափել բակի մեջ: Դրա համար գործածել աղբի արկղները կամ լավ փակվող խուփ ունեցող աղբահորերը:

Դեղնանաերկայով հաճախ հիվանդանում են այն մարդիկ, վորոնց աղիքները խանգարված են:

Աղիքների խանգարումը հաճախ պատահում և մարմինը, մասնավորապես վորովայնը խիստ մրսեցնելուց, անչափավոր ուտելուց ու խմելուց, ուտելիք գործածելուց:

Մենք խորհուրդ ենք տալիս.

1. Հանգստանալու համար չպառկել խոնավ գետին, մանավանդ տաքացած վիճակում:

2. Չխմել շատ սառը ջուր, շատ սառը կվա կամ ուրիշ խմիչքներ, մանավանդ քրտնած ժամանակ կամ տաք կերակրից հետո:

3. Միանգամից չափից դուրս շատ չուտել:

4. Ուտելիքի մեջ գործ չածել խակ բանջարեղեն ու մրգեր:

Այն անձինք, վորոնց առողջական վիճակի

հետևանքով բժիշկին առաջարկել և հատուկ դիե-
տա պահպանել (կերակրի հատուկ տեսակներ,
ուտելու հատուկ կարգ և այլն), այդ դիետան
խախտելու դեպքում ևս կարող են ստամոքսա-
աղիքային խանգարումներ առաջանալ:

Դրա համար մենք խորհուրդ ենք տալիս.

1. Պահպանել բժշկի առաջարկած դիետան.

2. կերակրի մեջ գործ չածել այն, ինչ ար-
գելել և բժիշկը:

ԳԻՋԵՆՏԵՐԻԱՅԻ ԳԵՄ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ ՀԱՍԱՐՍԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Ստամոքսա-աղիքային հիվանդություննե-
րի դեմ պայքարելու գործում մեծ դեր պիտի
խաղա բանվորական և կոլտնտեսային հասա-
րակայնությունը:

Յուրաքանչյուր կոլտնտեսության, խորհ-
տնտեսության մեջ և ՄՏԿ-ում պետք է անմիջա-
պես ընտրել հասարակական սանիտարական
լիազորներ: Այդ բանը պետք է անել այն հաշ-
վով, վոր վորոշ հողամասի վրա աշխատող դաշ-
տային ըրիզագյների համար, կոլտնտեսության
մեջ յուրաքանչյուր 20 տնտեսության համար,
խորհանտեսության մեջ յուրաքանչյուր բանվո-
րական հանրակացարանի համար, յուրաքանչյուր
հասարակական ճաշարանի համար ապահովված

քինի մեկ հասարակական սանիտարական լիազոր:

Ընտրված հասարակական սանիտարական լիազորներին պետք է հանձնարարել խստորեն հսկելու նրանց սպասարկած կետերի մաքրության պահպանմանը և ստամոքսա-աղիքային հիվանդութիւնները կանխելու անհրաժեշտ միջոցներն անցկացմանը:

Այդ միջոցները հետևյալներն են.

1. Կազմակերպել դաշտերում՝ դաշտային բրիգադներին յետացրած ջրի անխափան մատակարարում:

2. Ջրհորները նորոգել, օարքել նրանց մօտ հասարակական դուլեր՝ ջուր վերցնելու համար, և անցկացնել ջրամատակարարման աղբյուրների բարելավման ալլ միջոցառումներ:

3. Արգելել ջրհորներն և մարդկանց համար ջուր վերցնելու տեղերին անմիջապէս մօտ ջրել անասունները և լվացք անել: Խմելու ջուրը գետից վերցնելու դեպքում՝ լողանալու, լվացք անելու և անասուններին ջրելու համար տեղեր հատկացնել ջուր վերցնելու տեղերից ներքև, բայտ դետի հոսանքի:

4. Խստադուլն մաքրութիւն պահպանել հաշարաններում և շարժական խոհանոցներում:

5. Յուրաքանչյուր կոլտնտեսականի բազում կառուցել տալ արտաքինոց և հետևել նրա

մաքրությանը: Բացատրել ընակչությանը ստա-
մոքսա-աղիքային հիվանդությունների տարած-
ման դեմ պայքարելու գործում արտաքնոցների
կարևոր դերը և արտաքնոցներից կանոնավոր
ոգտվելու անհրաժեշտությունը:

6. Հետևել այն մարդկանց առողջական վի-
ճակին, վսրոնք զբաղվում են սնունդ պատրաս-
տելով, սնունդը պահելով ու բաժանելով: Կազմա-
կերպել այդ աշխատողների ամենամսյա բժշկո-
ւան քննությունը: Նրանց մոտ ստամոքսա-
ղիքային խանգարումներ յերևան գալու դեպ-
քում, ուղարկել քննության և ժամանակավորա-
պես (մինչև բժշկի թույլտվությունը) հեռացնել
սնունդ պատրաստելու, պահելու և բաժանելու
աշխատանքից:

7. Հետևել հասարակական սննդի աշխատող-
ների մարմնի, մանավանդ ձեռքերի և վոզը սաբ-
քավորման մաքրությանը:

8. Լայնորեն տարածել ընակչության մեջ
գիգիենտիկայով հիվանդանալու պատճառների և
նրա դեմ պայքարելու միջոցների վերաբերյալ
գիտելիքները: Գործի մեջ քաշել բուժաշխատող-
ներին՝ ուսյոնական և պատի թերթերում զրույց-
ներ, դասախոսություններ անցկացնելու, այդ
հարցերի վերաբերյալ հոգվածներ ու գիտողու-
թյուններ ղետեղելու համար: Տարածել սանիտա-

րական—լուսավորական գրականություն:

Կոլտնտեսության մեջ գիգենտերիա հիվանդության յերևալու գեղքում հասարակական սանիտարական լիազորը պետք է շրջի բոլոր տնտեսությունները՝ պարզելու, թե նման հիվանդություններ չկան արդյոք մյուս տնտեսություններում: Հիվանդներին պետք է հիվանդանոց ուղարկել:

Այդ շրջագայությունները պետք է կրկնել վոչ ուշ, քան վեցորյակը 2—3 անգամ, մինչև այն ժամանակ, յետոյ տվյալ բնակավայրում կղազարեն հիվանդությունները:

Այն անհրաժեշտեղ գիգենտերիայով հիվանդներ են յեղել, արտաքնացներին, աղբահորերի աղբի վրա և բոլոր կեղտոտված տեղերում պետք է քլորակիր լցնել:

Այս և այն աշխատանքի ծրագիրը, վորը պետք է կատարեն գյուղխորհուրդները, կոլտնտեսությունների և ՄՏԿ-ների գերեկցիաներն ու սանիտարական լիազորներն առողջապահական մարմինների հետ միասին, գիգենտերիայի և ստամոքսա աղիքային ուրիշ վարակիչ հիվանդությունների դմա քարելու համար:

Գործելով այս ծրագրի համաձայն ու հենվելով բանվորական և կոլտնտեսային հասարակայնության վրա, գյուղխորհուրդներն ու տնտեսա-

Էան կազմակերպութիւնները պետք և ցույց
 տան իսկական ստալինյան հոգացողութեան որի-
 նակներ աշխատանքի մարդկանց նկատմամբ,
 դրա հետ միասին տպահովել գյուղատնտեսա-
 կան աշխատանքների պլանի կատարումը, ախ-
 տիփօրեն սկսականելով սոցիալիստական դաշտե-
 րի աշխատողների առողջութիւնը:

1878 A $\frac{I}{4646}$

Թարգմ. Ալ. Շաթիրյան
 Պատ. խմբ. Լ. Սարմանդարյան
 Լեզվ. խմբ. Հար. Պետրոսյան
 Տեխ. խմբ. Լ. Ոհանյան
 Սրբագրիչ՝ Ա. Արզաքանյան

Գլավխտի լիազոր՝ — 4048 հրատ. № 4627
 Պատվեր 454 Տիրաժ 3000
 Թուղթ Տպագր. $1\frac{1}{2}$ մամ.
 Մեկ մամ. 19,500 նշան.
 Հանձնված է արտադրության 9 մայիսի 1938 թ.
 Ստորագրված տպագրության համար 11 սեպտ.
 1938 թ.

Պետհրատի Իտպարան, Յերևան, Լենինի 65

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0039805

[044]

592

Գիծը 18 Կ.

Հանձնարարություն օգտագործողի կողմից
Գյւմրի ՀՀ, Երևան 1998 թ.